

О.Ф. Самойлов

*викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої
політики Київського міжнародного університету,
аспірант Київського міжнародного університету*

ПІВНІЧНО-КОРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

*У статті розглядаються особливості розвитку
Корейської Народно-Демократичної Республіки від моменту її
створення донині, а також аналізується соціально-економічна,
військова та політична ситуація всередині країни і поза її
межами. Досліджується вплив цих чинників на міжнародні
відносини.*

*Ключові слова: Корейський півострів, «Чучхе», ядерна
зброя, Чхолліма, конфлікт, вождь, нація.*

26 березня 2010 року у водах Жовтого моря стався інцидент, який змусив міжнародну спільноту знову звернути свою увагу на Корейський півострів: під час військових навчань було атаковано крейсер ВМС Республіки Корея «Чхонан». Унаслідок атаки загинуло 46 моряків, 58 врятувалося. Після розслідування інциденту за участю західних спеціалістів влада Південної Кореї дійшла висновку, що корвет був знищений торпедою, випущеною з північно-корейського підводного човна. У відповідь на дану заяву КНДР пригрозила розпочати «смертельну війну» у тоді, коли Рада Безпеки ООН ухвалить будь-яке рішення, яке засуджуватиме КНДР за загибель південно-корейського корвету [5].

Отже, конфлікт на Корейському півострові було знову повернуто до стадії ескалації.

Метою даної статті є спроба розглянути причини й передумови початку півстолітнього конфлікту на Корейському

півострові, що тримає в напрузі весь світ і може безпосередньо зачепити кожного з нас.

Після російсько-японської війни 1904–1905 років Японська імперія встановила протекторат над Кореєю, а в 1910 році анексувала її. У період від 1910 до 1945 року Корея була колонією Японії. Японія проводила політику придушення антияпонських рухів, економічної та культурної модернізації країни, а також асиміляції корейців. Поразка та розгром Японії у Другій світовій війні поклали кінець японському домінуванню в Кореї, а з країни були виселені всі японці. Варто зауважити, що японський колоніальний режим був одним з найстрашніших за всю історію минулого століття, і хоча більшість розповідей про цей режим є пропагандою, але все ж японці скоїли чимало реальних злочинів. Крім того, вони не приховували свого зневажливого ставлення до корейців, яких вважали людьми третього сорту.

Після закінчення Другої світової війни територія Кореї північніше 38-ї паралелі перейшла під контроль Радянського Союзу, південніше – Сполучених Штатів Америки. СРСР і США не змогли домовитися про об'єднання країни, що призвело до формування 1948 року двох різних урядів – північного (прорадянського) та південного (проамериканського), кожен з яких претендував на контроль за всім півостровом.

Корейська Народно-Демократична Республіка (КНДР) була створена 9 вересня 1948 року як відповідь на створення на Півдні Корейського півострова Республіки Корея. Незважаючи на те, що в країні позиції місцевих комуністів були дуже сильними, керівники Радянського Союзу вирішили поставити на чолі країни людину, що роки війни провела в СРСР. Тому в лютому 1946 року корейський комуніст Кім Ір Сен став головою Північно-корейського Тимчасового Народного Комітету, пізніше – прем'єр-міністром, а 1972 року – президентом. Зміцнення режиму особистої влади Кім Ір Сен

супроводжував інтенсивною кампанією самовихваляння. Починаючи від 1960-х років, культ особистості його влади отримав небувалий розмах, а особливого розмаху ці процеси набули 1972 року, коли він відзначив свій шістдесятирічний ювілей. Кім Ір Сен мав велику кількість пишних титулів – Великий Вождь, Сонце Нації, Маршал Могутньої Республіки тощо. Усі корейці, що досягли повноліття, повинні були носити значки з його портретом. Ці портрети розміщувались у всіх службових і приватних приміщеннях, у вагонах метро та потягів. По всій країні ставилися пам'ятники лише Кім Ір Сену та його рідним. Вивчення біографії Кім Ір Сена починалось у дитячому садку і продовжувалося у школах і ВУЗах, його твори корейці вивчали напам'ять. Усі місця, де побував Великий Вождь, відмічені спеціальними меморіальними дошками й оголошені національною реліквією.

Біографія Кім Ір Сена є настільки загадковою й легендарною, що відрізнити правду від легенд дуже важко, проте відповідно до офіційних даних Кім Ір Сен (справжнє ім'я – Кім Сон Чжу) народився 15 квітня 1912 року неподалік Пхеньяну в родині сільського вчителя. Північно-корейська історіографія стверджує, що батьки Кім Ір Сена були серед керівників національно-визвольного руху країни. У квітні 1932 року Кім Ір Сен приєднався до антияпонського китайського партизанського руху. Приблизно тоді ж він прийняв і псевдонім, під яким увійшов в історію – Кім Ір Сен (у перекладі – Сонце, що сходить). Наприкінці 1940 року японським військам вдалося розгромити партизанський рух у Манчжурії і партизанська група (13 осіб) змушена була відступити на територію СРСР, де в командира народився син Юрій, відоміший під ім'ям Кім Чен Ір. Свого сина Кім Ір Сен назвав російським ім'ям, через те, що повернення на Батьківщину того часу для нього та його дружини Кім Чен Сук видавалося, щонайменше, проблематичним. Пізніше Кім Ір Сен став слухачем Хабаровського піхотного училища, а 1942 року отримав звання

капітана Радянської армії і був призначений командиром першого батальйону 88-ї окремої стрілецької бригади [14].

Політична влада у КНДР була відразу ж монополізована Трудовою партією Кореї (ТПК). У господарстві була введена планова економіка й оголошено націоналізацію, унаслідок якої 70% виробництва перейшло під контроль держави. До 1949 року цей показник становив уже 90%. Відтоді вся промисловість, зовнішня і внутрішня торгівля КНДР була під контролем держави. Як і у всіх після воєнних комуністичних державах, у КНДР уряд почав активно вкладати кошти у важку промисловість, державну інфраструктуру та ВПК, наносячи збиток виробництву товарів народного вжитку та сільському господарству. Проте внаслідок індустріалізації КНДР досить швидко оговталася від наслідків війни і рівень життя тут зростав швидше, аніж у Південній Кореї.

Але все ж Кім Ір Сен не міг змиритись із розподілом Кореї на дві держави, а консолідація навколо уряду Лі Син Мана на Півдні і придушення там у 1948 році повстання поклали кінець сподіванням північно-корейських лідерів на об'єднання Корейського півострова. Від 1949 року Кім Ір Сен почав шукати підтримки СРСР та Китаю в організації військової кампанії проти Південної Кореї.

Тому на світанку 25 червня 1950 року війська КНДР атакували Республіку Корея. Використавши момент раптовості, війська КНДР досить швидко захопили Сеул. Проте під натиском сил ООН, очолюваних американцями, північно-корейській армії довелося доволі швидко відступити. Коли розгром північно-корейської армії здавався неминучим, втрутилась армія КНР, яка змогла відкинути війська союзників назад на Південь, відвоювати Пхеньян і знову захопити Сеул. Але в березні 1951 року сили ООН відвоювали Сеул і відкинули війська північно-корейської армії на Північ, у район сучасної демілітаризованої зони в місті Пханмунджом. Після цих подій лінія фронту стабілізувалась і в 1953 році стала лінією

розподілу двох держав. 27 липня 1953 року військові дії були припинені, хоча офіційного оголошення про припинення війни зроблено не було і його не існує донині. Унаслідок військових дій було зруйновано понад 80% промислової і транспортної інфраструктури обох держав, три чверті урядових споруд, близько половини всього житлового фонду, американські війська залишились у Південній Кореї як миротворчий контингент і сотні протитанкових мін і бомб уздовж всієї демілітаризованої зони [6, с. 209].

Програш у війні повернув КНДР на довоєнний рівень виробництва. Сільське господарство продовжувало бути в стані перманентної стагнації, збільшувався розрив між містом і селом. У 1970-ті зростання економіки КНДР призупинилося і почався регрес, що було пов'язано з такими чинниками: підняття цін на нафту після нафтової кризи 1974 року, а своїх запасів нафти КНДР не мала, а по-друге, орієнтування економіки КНДР на розвиток важкої промисловості та фінансування армії. Зменшити видатки на розвиток армії в КНДР не могли, а після слів Кім Ір Сена про неодмінне возз'єднання обох Корей ще за його життя [2, с. 505], видатки на армію лише збільшилися. Нині КНДР є найбільш мілітаризованою країною світу. Чисельність армії становить 1 млн. 115 тис. осіб, при чисельності населення всього 23 млн. осіб. Ще 7,7 млн. осіб перебуває в резерві [4]. Отже, армія КНДР є четвертою у світі за чисельністю після армій США, Китаю та Індії.

Погіршилося становище КНДР і в політичній сфері, передусім через погіршення в середині 1950-х років відносин з СРСР, що стало причиною створення Кім Ір Сенем ідеології «чучхе», яка стала державною.

Ідеологія «чучхе» була проголошена Кім Ір Сенем у 1955 році. У перекладі з корейської означає таку ситуацію, коли людина є господарем і самого себе, і всього навколишнього світу. Після розпаду Радянського Союзу з «чучхе» було

вилучено низку елементів марксизму, а після смерті Кім Ір Сена ці ідеї були перетворені ще й на філософське вчення. До основних положень ідей «чучхе» можна зарахувати такі: суб'єктом громадського руху є народні маси; нація, що володіє високим почуттям національної гордості та революційної гідності, є непереможною; на відміну від капіталістичної економіки, що передбачає прибуток, головною метою соціалістичної самостійної економіки є задоволення потреб країни та населення тощо [11]. Як символ прогресу й руху нації вперед у країні було засновано рух Чхолліма, названого так на честь корейського міфічного крилатого коня.

8 червня 1994 року в результаті серцевого нападу Кім Ір Сен помер. До влади прийшов його син Кім Чен Ір, який був проголошений спадкоємцем свого батька на VI з'їзді ТПК 1980 року.

Кім Чен Ір (справжнє ім'я – Юрій Ірсенович Кім) народився 16 лютого 1941 року (згідно з офіційною біографією – 16 лютого 1942 року). Офіційна біографія стверджує, що Кім Чен Ір народився в партизанському таборі на найвищій і священній горі Північної Кореї – Пектусан, де, за легендами, також народився засновник корейської держави Тангун, син гірського духу та ведмедиці [3]. У момент народження Кім Чен Іра, за легендою, на небі з'явилася подвійна веселка та яскрава зірка. На справді ж, Кім Чен Ір народився в селі Вятское Хабаровського краю, де тоді служив його батько.

Слід зазначити, що спадок Кім Чен Іру дістався нелегкий. Ще в 1950-ті роки все населення було розділено на три категорії – «друзів влади», «тих, хто не визначився» та «ворогів». Їм достатньо було лише варто не досить низько вклонитися портрету Великого Вождя чи декілька разів спізнитися на роботу, щоб опинитися в одному з «таборів перевиховання», де й дотепер утримуються сотні тисяч ув'язнених. Серйозніші «злочини», наприклад, критика влади, караються публічною

стратою, за якою змушують спостерігати родину особи, котру страчують, і її колег.

Мешканці кожного села чи міського будинку змушені стежити один за одним. Життя чітко уніфіковане: донедавна корейцям заборонялося носити одяг яскравих кольорів та одяг із написами іноземною мовою, міським жителям заборонено закривати вікна шторами та вимикати радіо, яке цілодобово передає патріотичні пісні [3].

Під час правління Кім Чен Іра економіка країни залишалася в стані стагнації. У період від 1995 до 1999 року країна пережила важкий голод, від якого загинуло від 1,5 до 3 млн. осіб. Економіка країни продовжує бути ізольованою, а на потреби армії витрачаються суми, які дорівнюють чверті ВВП країни (1900 дол. США на душу населення, що робить КНДР однією з найбідніших країн світу). Майже все працездатне чоловіче населення у віці від 18 до 30 років служить в армії, тоді як промисловість знаходиться в занепаді [4].

У липні 2002 року було оголошено про початок реформ. Валюту було девальвовано, а ціни на сільськогосподарську продукцію були відпущені у сподіванні простимулювати аграрний ринок країни. Колективне господарство було реформовано в господарства, сформовані за сімейним типом. Місцевим владам була дана відносна свобода, зокрема, і в економіці. Усе це, на думку відомого корезнавця А. Ланькова, призвело до «тихої смерті північно-корейського сталінізму» [8].

Після розпаду Радянського Союзу КНДР перестала отримувати ту допомогу, яка десятиліттями допомагала його командній економіці триматися на плаву. Заводи зупинились і з 1995 року в більшості районів країни зупинилася видача продуктів за картками. Результатом став катастрофічний голод 1996–1999 років, який забрав, за різними підрахунками, від 250 тисяч до 2 мільйонів життів. Голод зруйнував сталінську економіку. Населення зайнялося дрібною торгівлею та ремеслом, тому що офіційної зарплати вистачало для

отоварення карток, але аж ніяк не для покупок на ринку. Селяни почали обзаводитися присадибними ділянками, міські жителі зайнялись обміном речей на продукти, а робітники й чиновники приступили до інтенсивного розтягування заводів.

Почався насправді безконтрольний рух людей і товарів через кордон з Китаєм. На відміну від «демілітаризованої зони» на кордоні двох Кореї, що добре охороняється, кордон з «братським Китаєм» ніколи не був нормально облаштований з інженерного боку. З Китаю у великих кількостях почали завозити бувші у використанні відеомагнітофони, які там можна купити за 10–20 доларів. Через це останніми роками відеомагнітофони стали доступними навіть для північнокорейських родин із середнім достатком. Їх використовують переважно для перегляду південнокорейських серіалів. Молодь прагнула копіювати останню південнокорейську моду і навіть почала фарбувати волосся у непритаманні корейцям кольори – так, як це зараз роблять у Сеулі.

Визначальну роль у виживанні КНДР зараз відіграє економічна допомога, яка надходить різними каналами, і насамперед – від країн, які формально вважаються противниками Північної Кореї: США, Південної Кореї та Японії. Однак першим за значенням донором для Пхеньяна вже близько 20 років є Південна Корея. Майже 28 % усієї іноземної допомоги, що надходить до КНДР, прийшло з цієї країни, яка формально все ще перебуває в стані війни з КНДР.

На нашу думку, головною причиною такої щедрості є страх офіційного Сеула перед крахом Північної Кореї, що може призвести до об'єднання двох Кореї за німецьким зразком. У Сеулі розуміють, що таке об'єднання буде болісним і дуже дорого коштуватиме, тому й намагаються максимально відтягнути цей момент. Схожими думками керуються і два інші донори – США та Японія. І Вашингтон, і Токіо бояться, що

загнаний у безвихідь Пхеньян може стати джерелом величезних проблем, тому намагаються його підтримувати.

Варто зазначити, що зміни стосуються не лише економіки – вільнішою стала і політична сфера. Так, наприклад, багато вчинків, які років 15 тому каралися смертю або навіть в'язницею, зараз залишаються без покарання або сприймаються як дрібні правопорушення.

У 2007 році, після візиту президента Республіки Корея до Пхеньяна, Південна і Північна Корея спільно звернулися до ООН з проханням про сприяння об'єднанню Кореї. У зв'язку з цим відбулися радикальні зміни у свідомості північних корейців – економічна потужність і домінування Південної Кореї вже мало ким ставиться під сумнів (хоча ще донедавна говорилося про безпросвітну бідність Півдня), але все ще поширена думка про безумовне духовне та військове домінування Північної Кореї.

Проте на початку 2009 року відбулося чергове загострення міжкорейських відносин. 30 січня 2009 року влада Північної Кореї оголосила про розрив усіх раніше укладених домовленостей із Південною Кореєю. В офіційних заявах було сказано про те, що Південна Корея винна в безперервній ескалації ворожих дій [5]. У травні 2009 року Північна Корея проводила випробовування ядерної зброї та оголосила про вихід із Договору про припинення вогню з Південною Кореєю, який було укладено 1953 року. Це означає введення військового стану із Південною Кореєю.

25 травня 2010 року після інциденту, що стався в Жовтому морі, офіційний Пхеньян оголосив про розрив усіх відносин із Південною Кореєю, а Кім Чен Ір наказав привести війська КНДР у повну бойову готовність.

На нашу думку, причиною таких проявів у зовнішній політиці КНДР можуть слугувати такі чинники: 1) КНДР загострює ситуацію для того, щоб прикрити провал своєї економічної політики, країна перебуває в ізоляції, тому

балансування на межі війни потрібне їй для того, аби мати голос на переговорах і, можливо, для того, щоб отримати якусь вигоду для себе; 2) у країні набирає потужних обертів боротьба за владу. Політичні лідери, що наближені до керівництва країни, або безслідно зникають, або гинуть в автокатастрофах. Кім Чен Ір покладає великі надії на свого сина Кім Чон Уна, якого бачить своїм спадкоємцем (інформація про те, що Кім Чон Уна було офіційно проголошено спадкоємцем Кім Чен Іра у березні 2010 року з'явилася на одному з веб-сайтів) [8]. Батько розуміє, що сину, для того, щоб утримати голодну та бідну державу від розвалу, необхідне лояльне політбюро. Якщо режим у Північній Кореї впаде, то очевидно, що США, Росія, Китай і Японія змушені будуть задіяти величезні ресурси для того, щоб зберегти стабільність у регіоні, де всі ці країни, безумовно, мають свої економічні та військові інтереси.

Сподіваємось, що Кім Чен Ір скоро зникне зі світової політичної сцени і вже через покоління північно-корейці, або принаймні більшість з них, зможуть наїстися до сходу, куплять собі телевізори і будуть згадувати епоху правління Любого Керівника та Сонця Нації як чарівну, але страшну казку.

Література

1. Ким Ир Сен. В водовороте века. Мемуары / Ким Ир Сен – М.: Палея, 1996. – 520 с. – (В водовороте века) (Мемуары / Палея ; т. 6)
2. Ким Ир Сен. Сочинения. – / Ким Ир Сен – Пхеньян.: Издательство литературы на иностранных языках, 1983. – 625 с. – (Сочинения / Издательство литературы на иностранных языках ; т. 4)
3. Эрлихман В. Последний дракон / В. Эрлихман // Личности. – 2006.– № 1 – С. 15 – 35.
4. Армия Ким Чен Ира [Электронный ресурс]. – Режим доступа до статті: <http://www.polit.ru/analytics/2006/10/16/kndr.html>

5. S. Korea ship sinking. Foreign Ministry Spokesman answer. News from Korean Central News Agency of DPRK [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kcna.co.jp/index-e.htm>
6. Торкунов А. В. Загадочная война: корейский конфликт 1950–1953 годов / Торкунов А. В. – М.: РОССПЭН, 2000. – 312 с.
7. Орлов А.С. Тайны Корейской войны. / А. С. Орлов, В. А. Гаврилов – М.: Вече, 2003. – 400 с.
8. Ланьков А. За фасадом северокорейского социализма – цикл статей для проекта InLiberty.Ru.[Електронний Ресурс]. – Режим доступу до статті: http://www.inliberty.ru/library/authors/Andrey_Lankov
9. Ланьков А. Северная Корея: Вчера и сегодня / Андрей Ланьков – М.: Восточная литература, 1995. – 291 с.
10. 100 великих диктаторов / [сост. И. А. Мусский]. – М.: Вече, 2002. – 656 с.
11. Ким Ир Сен об идеях чучхе [Електронний Ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.korea-dpr.com/users/russia/libraryonjucheidea.htm>
12. Курбанов С.О. Идеи Чучхе: Конфуцианская традиция / С. О. Курбанов // Восточная коллекция, 2000 – № 4 (7). – С. 58–65.
13. Петров Л.А. Чучхе в современной корейской историографии / Петров Л. А. – СПб: Изд. СПбГУ, 2004. – С. 95–114.
14. Profiles: Kim Jong-Il. N. Korean leader [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://profiled.blogspot.com/2005/02/kim-jong-il-nkorean-leader.html>

This article deals with the peculiarities of development of Democratic People's Republic of Korea since the moment of its creation till present and also the analysis of social-and-economical, military and political situation inside and outside the country is

given. Influence of these factors on international relations is analyzed.

Key words: The Korean peninsula, “Juche”, nuclear weapon, Cheollima, a conflict, a leader, a nation.

В этой статье рассматриваются особенности развития Корейской Народно-Демократической Республики с момента её создания до сегодняшнего дня, а также проводится анализ социально-экономической, военной и политической ситуации внутри страны и за её пределами. Анализируется влияние этих факторов на международные отношения.

Ключевые слова: Корейский полуостров, «Чучхе», ядерное оружие, «Чоллима», конфликт, вождь, нация.